

I PIN DER NIKOLAUS VREALA!

Vengo nelle case o nelle piazze per portar gioia e allegria, porto doni ai più bisognosi e a quei bambini buoni. Per i più cattivi non ci penso io lascio fare al mio

compagno di viaggio il “taivl” che con le sue corna, la catena rumorosa e la sua voce diabolica farà rigar dritto i più birichini. Ma non abbiate paura di me, ho al mio fianco anche un bell’angelo, l’engel, che mi aiuta a tener a bada il taivl quanto diventa proprio cattivo. Volete stare proprio al sicuro, allora pregate pregate pregate abbiate fede e credete in me, il vostro S. Nikolaus.

I pin der Nikolaus, i hon tsechen as de television as a toal tauschen me pet en Babbo Natale, na na kinder i pin nèt der Babbo Natale va de television i hoas me “San Nicola” i kimm en de haiser oder en de derver ver za tröng gschenken, eppes sias ver de kinder as sai’ braf. I kimm òlbe as de secksa van schantònderer, en Palai abia s prauch bill, i kimm en de haiser van kinder, ont en Vlarotz i kimm as en plötz vour en gamoa’haus. I pin nia aloa’, de mai’na kamaròtt n en doi groas roas as i mias mòchen, sai’ der taivl oder de taivln benn s hòt sn noat; ont der mai’ schea’ engl òlbe klaim. Bellt er bissn eppes mear va miar? I kontar enk... i pin augòngen en 270 no Crist, a ker au a ker o, i denk mer nèt genau, bava i pin birkle òlt òlt... en a stòtt as hoast se Patara en de òlt Grecia, hait en sud va de Turkai. I kimm van a raicha familia ober mai’ mama ont mai’ tata sai’ storm pahenn benn as i pin nou jung gaben. De hom mer galöck a groasa pahalter ober i pin schecket loade gaben ont s hòt mer nicht enteressiat za sai’ raich. An to i hòn galesn a gschicht van an raichn as hòt nèt gagunnt en òrmen nanket de migeln van proat as sai’ as en tisch gaben. De zboa sai’ storm en glaiche to, ober der òrm mònn hòt gahöp an engl as hòt en en himbl pfiart ont der raich nea’ met der ist aloa’ plim. Der to no as i hon galesn de gschicht s mai’ lem ist gònz gabèckslt bava i hon nèt gabelt sai’ abia der sèll raich. Asou i hon òlbe tschauk za gem en de òrmen òlls sèll as i hon gahöp, i hon trong s bourt van gotterhear um en de bèlt, i hon kòntart gschichtn va de Bibbia en de kinder. Asou de hom me gamòcht pischof aa. Ver dös i pin u’galeik asou... i hon an groasn huat as hoast se Mitra asou abia òlla de pischof hom, abia der pastorale, der steck gònz auschnitzlt va holz oder golt. Der steck zoagt de mai’ figur abia an hiater ver de schof asou ver za ziachen enkiar aa as en rèchte be. I hon òlbe de padernuster aa ver za petn, ont de Bibbia ver za lesn sa umadam zòmm pet de kinder. I hon aa òlbe an groasn roatn montl ont a vòrt i hon pfrok en a baib za vlicken mer zboa groasa ont tiava taschn ver za meing drinn leing bondler ont nussn ver za sai’ nia pet de hent lar vour òrma ont kinder. Iaz miase gea’ za paroatn packler ont gschenkler. Sait òlbe braf ont gabiss òlljor bar ber ens bider sechen. A taischas liadl: “Guter Nikolaus/ komm in unser Haus/ triffst ein Kindlein an/ das ein Spruchlein kann/ und schon folgen will/ Halte bei uns still/ schutt dein sack aus/ guter Nikolaus. Ach, du lieber Nikolaus; komm doch einmal in mein Haus/ hab so lang an dich gedacht/ Hast mir auch was mitgebracht?”

Cristina Moltre

SÈN NICOLO E LA CULTURA POPULÈRA DE LA VALÈDES LADINES

La usanzas leèdes ai 6 de dezember e a la vijita ai bec da pèrt de Sèn Nicolo, de l’Agnol e di Diaoi/ Krampus l’è chel che vegn fora dal mescedoz anter la tradizions cristiènes che revèrda 1 piscop de Myra e la desvaliva usanzas de la cultures nordi-ches e più avisa de chela germaniches. Chesta tradizion no la è per nia cognosciuda a sud de la Èlpes, enceben che te la di de Sèn Nicolo i scolees fajea festa e i corea stroz per la strèdes ciantan per trentin: “San Nicola di Bari/l’è la festa dei scolari (o dei somari, te vèlch verscion!)/l’è la festa dei putei/sona tuti i campane!” L’è stat doi i contribuc de la cultura germanica che a renforzà chesta tradizion. L prum 1 vegn cà da la storia de Odino / Wodan, capo de l’Olimpo germanich, che ogne an, tei temp canche l’era la outa dal soerie, dessema a la autra divinitèdes e a la ènemes di verieres more 1 jia a ciacia. I bec metea apede ciamin sia peamenta piena de ravasales, pan e pabol per 1 ciaval de Odino e el, desche barat, 1 gè lascèa regai e jeghes.

La seconda usanza da folclor sparpagnèda fora per 1 todesch l’è béleche segur, na verscion cristianisèda di assauc de Odino, che conta de n om Sènt che scombatea centra n diaol da spaent che de net 1 jia dai bec, jù per i ciamins, per i fèr su a toc a na vida aricégola. Vegn conta che chest veie l’è jìt a chierir chest mostro e tinùltima 1 lo a fat prejonier con mesi encantesimè benedec, e 1 lo a obligà dō a jir a troèr i bec n outa ogne eia de n pez, con regai desche barat per sic misfca. Ghise doi aspec emportanc l’è i elemenc da chi che l’è nasciù la tradizions che revèrda la Ciacia Salverà/Gaza Beatrich de cheles che se a testimonianza tei raion trentin enschin acà pech temp e enee da chi che l’è peà via la tradizions e la usanzas che gè somea a cheles de Sèn Nicolo che revèrda Berchta/Perchta, per talian “Befana”, che raprejeta la contrapèrt feminina di assauc de Odino. La tradizion de la Befana la è sparpagnèda fora te duta la Telia, alincontra 1 symbolism che revèrda la Ciacia Salverà se pel 1 troèr te Fascia te la tradizion de la Procescion di More, che encomai la fesc pèrt demo (per chel che resta!) del recort. La Procesdon di More era na procescion, envers una o l’autra gejia de la Val, olache aldo de na convinzion, se scontrèa i viandanc de la net.

tout ju’ dal liber “Do la pedies de Sen Nicolo’ Test de Cesare Poppi e per l’indrez de Manuel Riz e Danilo Planchesteiner (2011)

A schüzzl saltz un mel

di Luca Zotti

Cambiano i tempi e con essi le generazioni ed i valori, ma le tradizioni più care resistono. Puntuale come ogni anno torna a fare visita ai bambini Santa Lucia che, in cambio di un po' di farina e sale, lascia ai piccoli qualche dono, strappando loro la promessa di essere sempre buoni.

Di zait benn Santa Lùzia hatt ummagitrakh nüzza un mandarin iz gânt. ‘Ziz schümma seng però, in djardar bo da di altn sachan hām quase nimear khumman valòr, ke di khindar paitn voll pitt gait disan schümmandar tage.

Alle di djungen khennen di stordja vo disa plintega Hailega bo da geat ummi di bèlt, haus vor haus, in di nacht von 13 ditzembre. Sa khennese umbromm sa hāmsen gimacht kontàrt n hundart vert von māmme un von none, attavorà in barmen heart di earstn abas von bintar, odar a pizzle pellar zo giana z’ slava in pett, vorhoazante zo soina hërta bravat.

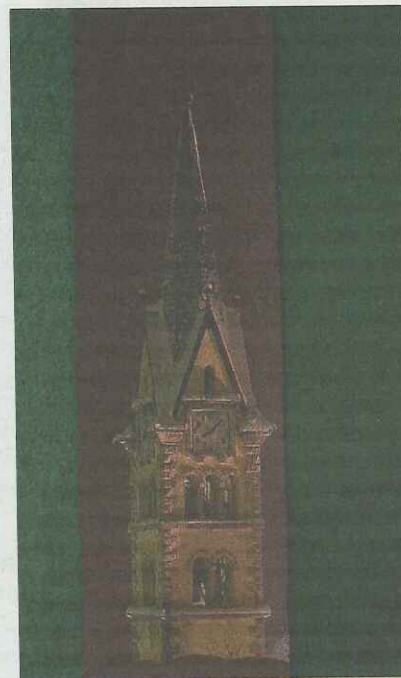
Gisichar vo vor vürtzekh-sèchtzekh djar allz iz vill gibèksl umbromm di Santa Lùzia vo haüt iz vill raichar baz in an stroach, benn si hatt gitrakh kröftela un biskötn ingimacht in a glentzega kart. Gespila, bombela un àndarz gisüasega hatt ägiheft zo riva lai in di djar ‘60 benn da khlumma botege von Èdar bo da, in di lestin bochan vo novembre, izzese ingivüllt pit ploaz giverbatez gespila, gespila bo da in a par tang iz spañrt, vorkhoast auz allz, gikhoast vo kisà bem.

Ma ber iz gest Santa Luzia? Un umbromm izzè gest plint? Gibortet in djar 238 in a raicha famildja nāmp Siracusa, disa djunga diarn iz gest khennet vorhòazt az bi spusa in an mǎnn

CIMBRO

Kröftela un biskötn in ar an bòtta, gespila un gèlt haüt. Ma di gait zo paita in tage vo Santa Luzia iz hërta gilaich.

bo da hatt nèt gigloabet in Gottarhear. Ma bian zait spetar di muatar vo Lucia iz darkrānkht un in kāmpania pit soinar tochtar iz gânt aft’z grap vo Sant’Agata

Ben di khindar soina z’slava, ummar pa beng allz iz stille

Z iz nèt a nacht az pi alle di àndarn, in hèrtz eppaz iz gibèks

foto Zotti

zo péta; proprio sèm da djung hatt gimacht an voto, vorhoazante nèt zo bölla khummane khindar in soi lém, un hatt gischenkt allz daz sel bo se hatt gihatt in armen laüt. Ben soi mǎnn iz khennet zo darveraz izzarse starch darzürt un dar hattze in gimacht spèrrn; in prisòu Lucia iz khennet givazzt pit nistln un giprüadet fin ke, vor la disperatziòng un z’sega nimear ber ‘z hattze hërta gidòblt, si izzar auzkavart sèlbar di oang. ‘Z iz vor ditzza ke Santa Luzia khinnt darkhennt vo alln az bi di hailega von plintn un da sel bo da schützt af di oang von laüt.

Santa Luzia khinnt nèt givairt bobrall, un disa tradizion in giklhennt lai in af di ùnsarn saìtn. Gisichar da sèll bo da iz mearar gikhennt ummar iz da sèll von levgar bo da di nacht von 12 ditzembre gian ummar pa beng ziagante lere bussole pitt aisan ägipuntet in an spago - di strozegada - zoa zo vennase an lestin alle pānandar attavroà dar khirch.

Vill merar gikhennt in di Alpm iz dar San Nikolaus, an àndar Hailegar bo da in di nacht von 6 vo ditzembre pasàrt haus vor haus pinn krampus zo vorsa in khindar azza soina gest bravat un traganten a khummaz gischenkh. San Nikolaus iz gibortet in djar 238 in Turkia un iz khennet zo soina veskovo no benn dar iz gântz djung. Vor ditzza, no von Medioevo an frar von aniagladar konvent, in tage bo ma vairt San Nicola, izzèze ägilekh vo veskovo un iz ummargànt zo gidenkha in khindar ke in lem mochtma hërta soina bravat un machan hërta daz djüst.